

Володимир Дудченко

ПОТЕНЦІАЛ І НОВІ ГОРИЗОНТИ ДУХОВНОГО О НОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджуються історичні джерела і соціокультурні особливості формування духовності, показано українські реалії духовного відродження нації, осмислюються механізми функціонування і можливі перспективи духовної ідентифікації світової спільноти, розглянуто світові виклики та загрози і їхній негативний вплив на українське суспільство, обкреслено проблемні питання наукових розвідок провідних мислителів минулого та сучасності.

Ключові слова: глобальні кризи, духовність, морально-етичні цінності, українська національна ідея, духовне відродження, духовне буття.

V. Dudchenko. Potential and new horizons of spiritual renewal of Ukrainian society

Author investigates the historical sources and socio-cultural peculiarities of spirituality, shows Ukrainian spiritual rebirth of the nation, mechanisms of functioning and identifies possible avenues of spiritual world community, considered the world's challenges and threats and their negative impact on Ukrainian society, outlined problems of scientific explorations leading thinkers of the past and present.

Keywords: global crisis, spirituality, moral and ethical values, the Ukrainian national idea, a spiritual rebirth, spiritual being.

В. Дудченко. Потенциал и новые перспективы духовной трансформации украинского общества.

В статье исследуются исторические источники и социокультурные особенности формирования духовности, показаны украинские реалии духовного возрождения нации, осмысливаются механизмы функционирования и возможные перспективы духовной идентификации мирового сообщества, рассмотрены мировые вызовы и угрозы и их негативное влияние на украинское общество, очерчены проблемные вопросы научных исследований ведущих мыслителей прошлого и современности.

***Ключевые слова:** глобальные кризисы, духовность, морально-этические ценности, украинская национальная идея, духовное возрождение, духовное бытие.*

Світова економічна, екологічна, демографічна й інші глобальні кризові явища виявили помилковість духовних орієнтирів людини – ціннісних, пізнавальних, діяльнісних, що формувались протягом останніх тисячоліть, і засвідчили першорядність проблеми духовності серед масштабних проблем сучасності. Особливо гостро цю проблему відчули на собі українці, які більшість своєї історії знаходилися в колоніальному ярмі, для яких криза людини призвела до трагічних наслідків і поставила під загрозу буття українського народу. Проблема духовного буття – це не тільки проблема існування цивілізації, соціуму, але і проблема персонального існування та особистої ідентифікації людини.

Запрагматизованість і спотвореність смисложиттєвих орієнтирів, аксіологічний вакуум, особиста невизначеність, відірваність від національної культури, зомбованість ідеєю меншовартості всього українського (історії, мови, культури) щодо зарубіжних аналогів призвели до того, що українці почали соромитися спілкуватися рідною мовою, і в побутовому спілкуванні перейшли на суржик, наблизений до російської мови, як мови вищого модного стибу. Так само масовий українець перестав читати художню літературу, цікавитися історичними джерелами, віддаючи перевагу телевізору та Інтернету як джерелам більш достовірної і легкодоступної інформації. Як наслідок – істотно знизився рівень загальної письменності, культури українського мовного спілкування, ступінь етичного й естетичного смаку. Ці процеси спричинили цілий шерег негативних соціокультурних явищ: зростання злочинності, алкоголізму, наркоманії, розпусти, масового розповсюдження ВІЛ-сніду в молодіжному і підлітковому середовищі. Цілий шерег світових криз відобразився на стані духовності нашого суспільства.

Україна опинилася втягнутою зовнішнім світом у водоверть глобалізаційних відносин, які вибудовуються на прагматичній основі і жорстких принципах боротьби за свої інтереси. Для нас це достатньо складний період. Тепер наша країна економічно ослаблена, внутрішньо і зовнішньо політично несконсолідована і без духовного імунітету до незвичайних зовнішніх спокус і небезпек. Влада виявилася нездатною проводити зрілу і відповідальну незалежну політику, виходячи з національних інтересів і пріоритетів

держави, легко піддалася закордонному впливу та маніпуляціям зовнішніх політиків і політтехнологів. Задекларована політична багатовекторність, всебічна форсована відкритість мали значні негативні наслідки як в економіці, так і в духовній царині. Зокрема, внутрішня слабкість і незрілість українського суспільства виявилася в блискавичному розповсюдженні західних стандартів масового споживання, але, на жаль, не у сфері високої культури і моральних ідеалів. Стрімка, агресивна, споживацька пропаганда західних цінностей у їхніх уніфікованих зразках почала деформувати ще не сталу систему національних цінностей, робити привабливою для нашого суспільства героїв західного світу (Рембо, Термінаторів, Кіборгів, Бонда), часто чужих нашій моралі і нашому менталітету. Ці негативні впливи здатні спотворювати стратегію і тактику національного духовного відродження.

Нам потрібно досить обережно і виважено ставитись до зовнішніх моделей розвитку суспільства. Адже ще не так давно привабливі і задекларовані Західним Світом ідеали прагматизму, лібералізму, мультикультурності якщо наразі не спростовуються, то чекають перегляду на світоглядній і ціннісній основі.

З 2010-го року чимало лідерів європейських країн, що дотримуються правих, правоцентристських і консервативних поглядів (А. Меркель, Д. Кемерон, Н. Саркозі), заявляли, що вважають політику мультикультуралізму у своїх країнах такою, що фактично провалилася. Особливо політика мультикультуралізму зазнала різкої критики і неприйняття після злочинів, скоєних Брейвіком влітку 2011 року в Норвегії. У Європі тепер є жахливий аналог американської жалобної дати: 11.09.2001 року, яка вивернула навиворіт уявлення людства про гуманізм. Ця подія ніби зробила відбиток у страшному кривому дзеркалі глобальних проблем людства. Замість ісламського фундаменталізму в США – світ отримав європейський християнський радикалізм 22 липня 2011 року.

Людство змушене шукати нові ідеали та стратегію розвитку світової спільноти. Ми приречені налагоджувати діалог культур і він можливий за умови врахування соціокультурних особливостей кожної спільноти, нацменшини, нації, адже вони повинні враховувати релігійно-світоглядні основи буття людства. Нам видається, що фундаментом "світової будівлі" можуть бути ідеали транскультурні, універсальні, які враховують загальнолюдські духовні цінності. Адже в історичній скарбниці людства є духовні ідеї та цінності, що здатні консолідувати світову спільноту, врятувати її від національної во-

рожнечі, невігластва та самознищення. Духовність завжди слугувала людству найвищим взірцем у кризові часи та перехідні епохи.

Проте вести мову про духовність, духовне відродження українського суспільства, як і досліджувати її специфіку, можливо лише тоді, коли визначений феномен духовності, активний інтерес до якого виявляється лише в останні кільканадцять років. Це пов'язано перш за все з одним із найважливіших завдань, під знаком яких здійснюється реформування сучасного суспільства. Мова йде про заклик до духовного відродження, яке багатьма сучасними політиками і дуже значною частиною суспільства розуміється майже рівнозначно лише відродженню релігійному, оскільки духовна сфера традиційно освоювалася і досліджувалася в першу чергу в релігійних координатах. Разом з тим сьогодні дискусії на тему “духовність – релігійність” вже не такі актуальні, оскільки більшість дослідників визнає, що поняття “духовність” ширше, ніж поняття “релігійність”, що духовний світ суб'єкта може формуватися і еволюціонувати в рамках як релігійної, так і світської системи. Услід за розумом і розумністю, усвідомленими як властивості людської природи, в сучасному науковому дискурсі настає етап усвідомлення в тому ж ключі духу та духовності.

Перші уявлення про духовність формуються в доісторичну епоху, коли зародилася ідея одухотвореності Космосу. В історичній перспективі увага мислителів була спрямована на виявлення і осмислення духовного, на побудову теорій духу. Було виявлено відмінність духовного і фізичного, визначені якості та можливості взаємодії з духовним (Сократ, піфагорійці, орфіки, Парменід, Платон, Геракліт Ефесьський та ін.); були виявлені релігійні аспекти духовного, духу і душі (Августин Блаженний, Філон Александрійський та ін.). Ідея духовності була втілена в грецькій філософії у поняттях “логос”, “нус”, які означали, що речам, людині і всезагальному буттю притаманні душа, розум, що все організовує, дух як первень макрокосму і мікркосму. Неоплатоніки вважали, що Божественний Дух породжує Душу, в якій є своє вище і нижче і яка втілюється у плоть людини, слугуючи сполучною ланкою з Духом.

Новий підхід виробляється у християнській традиції. На новому, теоцентричному етапі духовність наділяється новим сенсом і вважається, що духовність притаманна людині розумній, що виділяє її з тваринного світу та наближає до Бога. У такому контексті людина має можливість стати Людино-богом, подолати тілесну гріховність.

Акценти філософського трактування духовності зміщуються у сферу теології. Вважається, що розпорядження і оцінки містяться в біблейських заповідях, які за своєю природою є встановленими Богом, мають надприродне походження. Будучи з богословської точки зору даними зверху, а не створеними людьми, ці заповіді мають вічну і незмінну природу, змінити їх людина не в змозі. Знання (ухвалення на віру як істина) про божественне походження заповідей обґрунтовує в очах християн їх абсолютний та незаперечний авторитет.

Від оцінювальних висловів нерелігійної етики християнські заповіді відрізняє, а з описовими висловами зближує те, що вони описують реальність, яка об’єктивно існує *над* людством – це Богом встановлений закон, тоді як інші оцінювальні вислови виражають відношення до суб’єкта, але не є такими, що самостійно існують. Християнські заповіді можна назвати описово-оцінювальними думками. Поєднання думок існування (існує безсмертна душа, рай і пекло) з думками належними (заповіді) утворює раціональне обґрунтування необхідності дотримання і виконання заповідей. М. Шахов пише, що “християнська доктрина вводить більш ускладнене уявлення про духовність, про причину поганих вчинків в порівнянні з античним вченням про недостатнє знання” [10, с. 116].

Л. Скуратівський вважає, що у християнстві багато спільного з античною філософією, хоч є й відмінності: найвищою інстанцією в ієрархії буття є Дух Святий як вічне першоджерело всього суцього й першодвигун всього еволюційного розвитку. Бо кожна людина, щоб стати безсмертною, має народитися від Духа Святого, дбаючи передусім про удосконалення своєї душі і підпорядковуючи цій меті задоволення потреб тіла. Автор пише, якщо: “акт духовного народження відбувається, то вмирає тільки тіло людини, коли надходить її час, а душа, набувши безсмертя, наближається до Бога, основним атрибутом якого є любов. Той же, хто дбає про здобуття земних цінностей, а не духовних, приречений на смерть” [8, с. 2].

Теоцентричний світогляд проіснував у Європі майже півтора тисячоліття і в епоху Відродження поступається місцем антропоцентризму. Тому закономірно поняття “дух” у цей період і пізніше дедалі частіше вживають для означення активного начала, творчих потенцій людини, а не Бога, видаляючи смислове наповнення цього поняття в теоцентричному аспекті з усіх сфер суспільного життя, за винятком ідеалістичної філософії, яка в особі Гегеля та інших філософів продовжувала розглядати дух як самостійну сут-

ність, першоджерело існування людини. Дійсна релігія, за Кантом, як і природничі науки, повинна всіляко сторонитися духовного. Останнє співвідноситься з трансцендентним; тоді як релігія розуму спирається на поняття трансцендентального “Я”. Трансцендентне, тобто те, що просто виходить за межі всякого досвіду і перебуває в безповітряному просторі фантастичних образів, часто переходить у чудове і надприродне, допустиме в мистецтві, але не в реальному житті [6].

Гегель, який здобув богословську освіту, закінчивши теологічне відділення Тюбінгенського інституту, не пішов богословською стежкою. Бо сформовані радикальні політичні переконання, що склалися у нього під впливом революції у Франції, викликали антипатію до інституту церкви, а це утримало його від кар’єри священника. Але проблемами релігії він цікавився все своє життя, через їх призму він дивився на багато інших проблем людського світогляду.

Гегелю було важливо показати, що навіть ранні форми релігії містять відбиток духовного. Християнство Гегель називав “абсолютною” і “нескінченною” релігією. Наголошував, що у християнстві відбулося нарешті примирення Бога і людини. В результаті релігія досягла стадії самосвідомості [6].

Учень Гегеля Л. Фейєрбах акцентує увагу на антропологічних аспектах духовного, вважає, що: “... мова йде не про буття чи небуття бога, але про буття чи небуття людей, справа не в тому, що ми воздаємо богу боже, кесарю кесарево, а в тому, щоб ми нарешті воздали людині людське, і справа не в тому, чи являємось ми християнами чи язичниками, теїстами чи атеїстами, але в тому, що ми люди і повинні надалі ними залишатись” [9, с. 43]. І далі пише: “В християнстві бог як дух став предметом людини, тому що бог тільки в тій чистоті і всезагальності, в якій він визнавався християнством як всезагальна сутність, очищена від усілякої національної та іншої особливості, являється духом. Але дух осягається не в плоті, а лише в душі” [9, с. 66]. На його думку бачити в іншому, в “Ти” Божественне – означає реалізувати у власній моральній свідомості головний стереотип релігійного відношення людини до Бога.

Цей стереотип, узятий Фейєрбахом з християнської релігії, полягає в любові до Бога. Саме любов наділяється ним вищим родовим сенсом. Це – любов статева, така, що включає і любов до дітей, тобто до продовження “Я” і “Ти”. Багато дослідників відзначали, що у Фейєрбаха звичайна проста заповідь любові до ближнього

зводиться в основний моральний закон. Як і в християнському Богові, так і у фейербахівській “людині” немає зла, тієї “темної основи”, яку розгледів у Богові Шеллінг. Все це, природно, сприяло досить великому відриву етики Фейербаха від реальної людини і його соціального, історичного буття. Крім того, занадто сильне звеличення “Людини” задавало кінець кінцем якийсь надреальний, потойбічний масштаб бачення всякої реальності.

Проте в другій половині XIX століття у суспільній матеріалістичній та технократичній свідомості більшості громадян західно-європейських країн перемагають атеїстичні світоглядні орієнтири під впливом наукових і технічних досягнень і посилюється тенденція нехтування духовністю як проблемою, яка втратила актуальність, оскільки “Бог помер”, за словами Ніцше, а з його смертю відбулась руйнація системи абсолютних цінностей. Одним із принципів ніцшеанського “імморалізму” є заперечення співчуття як морального ставлення людини до людини. На його переконання, співчуття, по суті, не існує, а те, що зазвичай іменують цим словом, насправді є абсолютно відмінним від етичного значення співчуття. Мораль, на думку Ніцше, як прокрустове ложе, сковує людське життя, свободу, тобто те, що робить людину людиною, особою. Тому заперечення моралі не тільки правомірно, але і необхідно. Т. Ойзерман пише: “Ніцше саркастично характеризує мораль як млявий обмін речовин в організмі” [5, с. 3].

На відміну від Заходу в українській і російській філософії проблеми духовності, духовної самосвідомості викликали жвавий інтерес серед дослідників. Новий імпульс дослідження серця як ключового засобу пізнання макро- та мікросвіту здійснив Г. Сковорода як у своїх працях, так і в повсякденному житті. Його ідеї знайшли подальший розвиток у творчості М. Гоголя, П. Куліша, П. Юркевича, В. Соловйова, Л. Українки.

Природу духовності, її витoki, особливості її виховання та збереження у культурологічному аспекті з позиції християнської етики розглянуто у працях В. Вернадського, В. Зеньковського та ін. У загальнофілософському аспекті проблему духовності особистості розглядали В. Андрущенко, С. Пролєєв, О. Яценко, С. Кримський, В. Федотова, В. Горський, Є. Бистрицький, Л. Сохань, В. Шинкарук.

Важливою рисою нової соціальної реальності і водночас чинником її розвитку є посилення впливу на духовне життя України, її діаспори (українські західні освітні заклади, церковні організації, культурний обмін, спільні соціально-культурні проекти), здобут-

ки якої дедалі повніше ініціюють культурні зміни, а досягнення літератури, мистецтва, науки збагачують скарбницю української культури (С. Маланюк, У. Самчук, В. Барка та ін.).

У формуванні російської культури, яка значною мірою живилася з української історичної скарбниці, духовність розглядалась як морально-етичне вдосконалення людини, як її визначальна риса, як ціннісно-смілова форма існування людини. На жаль, продуктивні розвідки у цьому векторі були зруйновані більшовицьким заколотом і встановленням диктатури пролетаріату, яка оголосила подібні дослідження реакційним пережитком капіталізму, “опіумом для народу”, а самих дослідників (М. Бердяєва, Л. Шестова, М. Лоського, С. Франка та ін.) вислали за кордон або катували і знищили в невідільницьких таборах (О. Лосєва, П. Флоренського, Л. Карсавіна).

Світові війни, злочини націонал-соціалістів і комуністів, Освенцім і ГУЛаг, світовий тероризм, Чорнобиль і Фукусіма, реальні загрози планетарних екологічних катастроф яскраво засвідчили хибність технократичного шляху розвитку людства, яке останні роки нехтувало духовністю.

У суспільстві починає усвідомлюватись необхідність дослідження, протекціонізму духовних надбань нації. Адже тотальна руйнація здобутків попередніх поколінь, обвал економіки до архаїчно-індустріального рівня, корозія моральних принципів суспільства та відмова від духовних цінностей і ідеалів, тотальна екологічна занедбаність довкілля, відкидають українське суспільство на узбіччя світового цивілізаційного поступу. Україна історично сформувалася та розвивалася на стику світів та комунікацій: “варяг та греків”, Європи та Азії, землеробської нації та кочівників дикого поля, православ’я, католицизму й протестантизму, християнської та мусульманської релігії, Західної Європи та Росії.

Так склалося, що Україна постійно зазнавала політичних зазіхань та збройної агресії, багато років перебувала під окупацією. Лівобережжя тривалий час було під “рукою Москви”, правий берег Дніпра більшість років перебував у колі інтересів Європейських країн, суттєвий вплив на формування національної свідомості та архетипу поведінки українців відіграла Запорізька Січ. В. Горський наводить роздуми В. Липинського про те, що границю між Сходом і Заходом маємо в географічно неозначеному стані на своїй землі і по нашому живому тілі відбувається весь цей час пересування рухомої границі то далі на Схід, то далі на Захід. “Наслід-

ком цих постійних вівісекцій виробились у нас значні культурні різниці між поодинокими нашими краями” [4, с. 431]. І. Лисяк – Рудницький підкреслював, що “Україна розташована між світами грецько-візантійської й західної культур і є законним членом їх обох, – намагалася поєднати ці дві традиції в живу синтезу...але це велике завдання залишається і досі не виконаним і ще належить до майбутнього” [4, с. 430].

Історія України – це історія змін зовнішніх впливів, що домінують, та розвиток запозиченого ззовні у національному контексті, що породжувало як національні загрози, так і здобутки.

Багатомісячне ярмо підлеглості чужинцям зумовили трагізм долі як народу українського, так і його духовної ідентифікації. Руйнівну політику денаціоналізації вела польська, литовська, угорська колоніальна адміністрація. Прикро, але панівні режими могли залишати представникам української старшини, селам чи містам навіть їхні маєтності, чини, промисли та угіддя. Але докорінно, нещадно нищили школи і храми, руйнували колеґіуми та освітньо-мистецькі братства, друкарні й книгарні, переслідували інтелігенцію, коли вона орієнтувалася на українську національну культуру та духовну самобутність. Бо добре розуміли: доки існує дух нації – існує й самосвідомість, народ не може бути перетворений на безправного раба.

Тому важливою умовою відродження духовності нашого суспільства є здійснення процесу самопізнання і звернення людини до культури предків, що існує в певній символічній формі: мові, міфології, мистецтві, науці, релігії, філософії, як до необхідної умови її світоглядної орієнтації, відкриття серед культурних цінностей тих з них, які відповідають потребам та прагненням її внутрішнього духовного світу. В першу чергу особистість має долучатися до національних джерел культури, не втрачаючи історичні символи та соціокультурні коди, співвідносні з традиційними коренями, що надихають і збагачують скриті потенції духу й життєву енергетику душі.

Проявом збагачення змісту духовного життя суспільства може слугувати формування його специфічних структур в окремих регіонах України відповідно до тих давніх традицій, які в них побутували, а також інфраструктури сфери культури та культурних потреб місцевого населення.

А також сучасна культурна трансформація, що триває в суспільстві, може пов’язуватись з появою нових духовних потреб, які були пробуджені інтересом, що зростає, до національної культури,

а також потоком нових культурних цінностей – як вітчизняних (які були під заборонаю, або знаходились у “шухлядах”), так і зарубіжних. Це дає нові імпульси для розвитку культури.

Є сподівання, що задекларовані на найвищому державному рівні проекти сприятимуть духовному відродженню нації. Зокрема, за ініціативою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України було створено кілька основоположних документів та прийнято низку постанов і програм. Насамперед можна виокремити такі: міжгалузеву перспективну програму “Освіта XXI ст.”, “Засади гуманітарної освіти в Україні”, концепції “Основи національного виховання”, “Українознавство в системі освіти”. У потоці цих новацій в духовному житті українського суспільства відбуватиметься зміщення акцентів у системі освіти, громадянського виховання з базового принципу колективізму на особистість, на врахування індивідуалістичних засад української ментальності як чинника активізації соціальної енергії.

Проте про високу історичну зрілість і міжнародне визнання будь-якої національної духовної культури можна говорити тоді, коли вона, по-перше, здатна ставити і розв’язувати актуальні загальнолюдські проблеми, які не обмежуються суто локальними інтересами; коли її ідеали, цілі й програми збігаються зі світовим напрямом історичного поступу і відбивають потреби суспільного прогресу; коли вона народжує мислителів, діячів культури, здатних виразити ці потреби та ідеали з такою мірою істини й досконалості, що їх творчість набуває міжнародного визнання; по-друге, коли вона досягає такого рівня розвитку, що її можна розглядати як цілісну систему, усі елементи якої міцно пов’язані між собою, продуктивно функціонують, підтримують на належному рівні її життєздатність і спроможність самозбереження; по-третє, коли вона тісно і дієво включена в міжнародний культурний процес, коли її духовні цінності ефективно діють на міжнародній арені, а її творчі сили беруть активну участь у культурному житті всього світу, в розв’язанні глобальних проблем людства – політичних, правових, екологічних, демографічних і т. ін.; по-четверте, коли вона має багатий духовний і матеріальний потенціал, здатний зумовити її фактично безмежний розвиток, коли їй притаманна здатність до самовідтворення на вищому рівні.

У такому руслі синтез позитивів національної культурно-історичної спадщини з новітніми тенденціями розвитку сучасного світу відкриває для народу України нові духовні перспективи.

Література:

1. Андрущенко В. П. Гуманізм і гуманітаризм: спільне і специфічне / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 5–12.
2. Бех В. П. Моральність особистості у психологічному ракурсі / В. П. Бех // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 3-4. – С. 172-185.
3. Гегель Работы разных лет / Гегель, соч. в 2 т. сост., общ. ред. А. В. Гулыги. – М. : Мысль, 1971. – Т. 2 : Философская пропедевтика. – 630 с.
4. Горський В. С. Історія української філософії: підручник / В. С. Горський, Кислюк К. В. – К. : Либідь, 2004. – 488 с.
5. К характеристике философии Фридриха Ницше [Електронний ресурс] / Ойзерман Т. И. – Режим доступу : http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=299&Itemid=52.
6. Лукьянов А. В., Пушкарёва М. А. Немецкая классическая философия религии : Учебное пособие / Изд-е БашГУ. – Уфа, 2002. – 230 с.
7. Ницше Ф. Сочинения: в 2 т. / пер. с нем.: сост., ред. и авт. примеч. К. А. Свастьян. – М. : Мысль, 1990. – Т. 2 : Так говорил Заратустра. – 829 с., ил.
8. Питання духовності як філософська та методична проблема [Електронний ресурс] / Леонід Скуратівський. – Режим доступу : <http://www.ukr-in-school.edu-ua.net/id/189/print/>.
9. Фейербах Л. История философии. Собрание произведений: в 3 т. / под общ. ред. М. М. Григорьяна. – Т. 1. – М. : “Мысль”, 1967. – 544 с.
10. Шахов М. О. Возможен ли переход от знания о сущем к знанию о должном / М. О. Шахов // Вопросы философии. – 2009. – № 11. – С. 113–123.

Рецензент – доктор філософських наук, професор кафедри психології праці та управління закладів освіти Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка **К. К. Жоль**